

Digitalizovaná mapa archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci

Mgr. Michaela Wallisová - Mgr. Martin Omelka

Polistopadová doba se vyznačuje zvýšenou stavební aktivitou v Pražské památkové rezervaci (dále PPR), která je doprovázena nutností provádět velkoplošné předstihové záchranné archeologické výzkumy. Velké množství těchto výzkumů sice přináší množství informací důležitých pro naše poznání minulosti, ale zároveň je nutné si uvědomit cenu za jejich získání. Tento typ archeologického výzkumu lze hodnotit jako destruktivní, neboť po vytěžení archeologických terénů buď s využitím nejnovějších výzkumných metod nelze tento pramen znova zkoumat. Tato situace vyvolává palčivou otázku, jak přistoupit k účinné ochraně archeologických terénů. Obecně platí zásada, že chci-li něco chránit, musím to nejprve poznat.

V roce 1996 byla na základě zkušeností s modelovým zpracováním stavu archeologických terénů ve vybraných třech městských blocích (*Dragoun, Omelka, Tryml 1997, 65*) zahájena práce na tvorbě zdigitalizované mapy archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci (Grantový projekt MK ČR).

Jako vstupní data byly použity - Katastrální mapy v měřítku 1:1000, Stavebně historické průzkumy Prahy (pasporty), stavební plány objektů (archívy obecních úřadů), digitální referenční mapa jednotlivých katastrů s vrstvami Zak, Bud, Bmz, Dop ve formátu Arcinfo (Institut městské informatiky), Stabilní katastr Prahy z let 1841-2 v měřítku 1:2888, Jüttnerův plán města Prahy z roku 1816, Podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervaci (Grantová agentura ČR, PhDr. L. Hrdlička), Software: Arcinfo, Arcview 3.0 pro Win.95, Paradox 6.0. pro Windows, DBase IV pro MS DOS

Právě na základě podkladů stavebně historických průzkumů jednotlivých objektů, uložených v archivu PÚPP a SÚPP, spolu s plánovou dokumentací uloženou v archivech obecních úřadů, vznikla úroveň oblastí se zjiitelnými zničenými archeologickými terény vytvořená metodou vynášení ploch s vytěženými archeologickými terény (sklepní prostory, podzemní garáže, protipožární nádrže na vodu atd.) do katastrálních map o měřítku 1:1000. Sebraná data byla následně zdigitalizována a připojena k digitální verzi katastrální mapy.

K této základní úrovni byla připojena jako další úroveň Podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervace (Grantová agentura ČR, PhDr. L. Hrdlička), která byla také zdigitalizována.

Z historických plánů vztahujících se k území Pražské památkové rezervace byl do Mapy stavu archeologických terénů převeden Jüttnerův plán města Prahy z roku 1816 a Stabilní katastr Prahy z let 1841-2, kdy oba plány byly převedeny do měřítku 1 : 1000. Zároveň byla při tomto

převodu provedena částečná korekce měřičských nepřesností. Pro reálnou představu o zkoumané lokalitě byla k souboru mapových dat připojena i ortofotomapa ve formátu TIF, vzniklá na základě leteckého snímkování Prahy.

V současné době je zvažována účelnost připojení zdigitalizovaných vrstevnic. Sporným momentem této úrovně je skutečnost, že k zdigitalizování dat bylo využito jako podkladu mapových listů 1:5000. Při převodu do měřítka 1:1000 pak vznikají nepřesnosti okolo 0,5m, což pro práci s vrstevnicemi zejména v prostoru Starého Města je na samé hranici využitelnosti.

Obrovské množství dat vyjmenované v předchozích odstavcích bylo zpracováno do geograficko informačního systému (GIS). Příprava takového systému je velmi náročná a lze ji svěřit pouze odborníkům. Pracoviště Pražského památkového ústavu nezaměstnává jediného specialistu tohoto druhu, a proto v první řadě při přípravě tvorby systému byly konzultovány možné přístupy k problému s Archeologickým ústavem AV a Státním ústavem památkové péče. Archeologická databáze Čech (Archiv 2.0), která vznikla na půdě Archeologického ústavu AV, poskytuje základní údaje o rozmístění a charakteru archeologických pramenů na území Čech a postup jejich dosavadního výzkumu (*Kuna, Křivánková, Krušínová 1995*). Tento princip je základem rozsáhlé a vyčerpávající práce L. Hrdličky z Archeologického ústavu AV. Z hlediska ochrany terénů v PPR je to první nutný krok k přípravě mapy stavu archeologických terénů. Pražskou památkovou rezervaci je nutné vnímat jako území s archeologickými nálezy a proto není cílem vymezit pouze území se zjištěnými archeologickými památkami. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto naši mapu koncipovat jako budoucí součást Státního archeologického systému (SAS), který je vytvářen ve Státním ústavu památkové péče (*Sklenářová, Krušínová, Baštová, Volfík 1996*). Účelem projektu SAS je využít shromážděné informace pro včasné odhalení střetu zájmů s cílem zajistit systematickou záchranu a ochranu archeologických nálezů nemovité a movité povahy při stavebním a územním řízení. Filosofie tohoto přístupu, který považuje každé území za území s archeologickými nálezy pokud není dokázán opak, je nám velmi blízká.

Při výběru software na zpracování GIS byl tedy nakonec zvolen vektorový systém Arcinfo pro Win 95 s připojenou databází Paradox 6.0 pro Win, který je využíván v SÚPP. Vytvoření GIS bylo svěřeno firmě Boreas - studio GIS. Vzhledem k finanční i odborné náročnosti obsluhy Arcinfo bylo rozhodnuto výsledky naší společné práce po zpracování převést do software Arcview. Tato prohlížečská verze programu Arcinfo je uživatelsky přívětivější a zvládnutelná i pro laiky. Výsledkem by měl být funkční GIS, kde bude propojena digitální mapa s databází, a který bude především přístupný širší archeologické veřejnosti.

Výhodou zvoleného způsobu zpracování dat je hlavně již zmíněná skutečnost, že jednotlivé skupiny mapových zdigitalizovaných dat jsou k základní katastrální mapě připojeny jako nezávislé úrovně (patra), které nemusí být nutně využívány najednou. Uživatel mapy bude mít data k dispozici a dle vlastního uvážení si bude moci kombinovat jednotlivé úrovně, které se budou přes sebe promítat jako průhledné folie.

Jelikož se jedná o projekt, kde jako vstupních dat muselo být využito podkladů značně rozdílné validity (jedná se hlavně o patro obsahující zničené archeologické terény), předpokládáme, že na základě zpětné vazby od jednotlivých odborných pracovišť provedeme následně korekci případných chybných dat. Rovněž je také nutné připomenout, že se zatím jedná o první projekt GIS v prostředí historických jader měst, takže nebylo možné poučit se ze zkušeností jiných. Podobné projekty zatím vznikají jen v zahraničí (zejména ve Velké Británii). Tento projekt byl zatím porovnávám s obdobnými projekty např. v English Heritage, Royal Commission in Swindon a dal. V budoucnosti předpokládáme další konzultace na toto téma s dalšími institucemi ve Velké Británii.

Na základě projektu připraví pracovníci PÚPP pro magistrát hlavního města Prahy podklady, obsahující konkrétní lokality doporučené k vyhlášení za archeologické chráněné zóny.

Předložený materiál neřeší samotnou otázku přesného způsobu vyhlášení chráněných zón (zde upozorňujeme, že se jedná o interní termín, nevázaný na terminologii památkového zákona). V úvahu přichází jejich zákonné prohlášení památkovými zónami nebo rezervacemi nebo vnitřním předpisem - vyhláškou Magistrátu hlavního města Prahy.

Konečná verze mapy s připojenou databází umožní zpřístupnění informací o provedených archeologických výzkumech a o plochách se zničenými archeologickými terény, což považujeme za základní přínos našeho projektu, neboť obecně platí a jak bylo již řečeno - pokud chceme něco chránit, musíme to nejdříve poznat. Teprve po poznání těchto podkladů bude možné odhadnout zbývající množství archeologických terénů v příslušné zájmové lokalitě, a tak specifikovat povahu památkové péče. Předpokládáme, že výzkumný úkol umožní, jak zvýšení úrovně pražské archeologické památkové péče, tak zlepšení komunikace mezi žadateli o stavební povolení a stavebními a památkovými úřady. Informovanost těchto žadatelů o charakteru a povaze archeologické památkové péče je totiž velmi nízká a mnoha sporným stavebním záměrům by bylo možné se vyhnout již v zárodku, pokud se tato informovanostlepší.

Literatura:

Dragoun Z., Omelka M., Tryml M. 1997: Vývoj, stav a perspektivy archeologické památkové péče v pražské památkové rezervaci, Archeologická památková péče- legislativa a skutečnost, str. 65-81, Olomouc

Kuna M., Křivánková D., Krušinová L. 1995: Archiv 2.0 - Systém archeologické databáze Čech, uživatelská příručka, Praha.

Sklenářová Z., Krušinová L., Bašťová D., Volfík P. 1996: Státní archeologický seznam verze 1.1, uživatelská příručka, Praha.

Resumé:

Od roku 1996 probíhá v Pražském ústavu památkové péče plnění grantového úkolu Ministerstva kultury pod názvem Zdigitalizovaná mapa archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci. Tato mapa, koncipovaná jako geografický informační systém (GIS), se skládá z několika úrovní. Do katastrální mapy v měřítku 1:1000 byly uloženy jako rastry Stabilní katastr z let 1841-42 a Jüttnerův plán z r. 1816 a ortofotomapy. Jednotlivé úrovně mapy s připojenou databází (Paradox 6.0 pro Win) tvoří mapa archeologických dokumentačních bodů (vyhotovil L.Hrdlička) a mapa se zničenými archeologickými terény (sklepy, podzemní garáže, metro atd.). Při zpracování GIS bylo použito software Arcinfo pro Win, vzhledem k jeho odborné i finanční náročnosti budou výsledky převedeny do prohlížečské verze Arcview pro Win. Zdigitalizovaná mapa umožní v situaci velké stavební aktivity na území Pražské památkové rezervaci kvalitnější fungování archeologické památkové péče.